

Zbiór Orzeczeń

STANOWISKO RZECZNIKA GENERALNEGO
MELCHIORA WATHELETA
przedstawione w dniu 3 marca 2015 r.¹

Sprawa C-417/14 RX-II

**Livio Missir Mamachi di Lusignano
przeciwko**

Komisji Europejskiej

Szczególna procedura kontroli wyroku Sądu Unii Europejskiej w sprawie Missir Mamachi di Lusignano/Komisja (T-401/11 P, EU:T:2014:625) — Służba publiczna —
Odpowiedzialność pozaumowna — Krzywda doznana przez urzędnika przed jego śmiercią —
Szkoda poniesiona przez bliskich zmarłego urzędnika — Właściwość — Sąd — Sąd do spraw Służby Publicznej Unii Europejskiej — Struktura sądownictwa Unii Europejskiej

1. Na wniosek pierwszego rzecznika generalnego izba Trybunału właściwa w zakresie szczególnej procedury kontroli postanowiła, na podstawie art. 193 § 4 regulaminu postępowania przed Trybunałem, wszcząć szczególną procedurę kontroli wyroku Sądu Unii Europejskiej w sprawie Missir Mamachi di Lusignano/Komisja (T-401/11 P, EU:T:2014:625)².

2. W pkt 2 sentencji owej decyzji Trybunał wskazał, że:

„Szczególna procedura kontroli dotyczyć będzie zagadnienia, czy wyrok Sądu Unii Europejskiej z dnia 9 lipca 2014 r. w sprawie T-401/11 P Missir Mamachi di Lusignano/Komisja (EU:T:2014:625) »narusza jedność lub spójność prawa Unii ze względu na to, że Sąd ten, jako sąd odwoławczy, uznał się za właściwy do rozpoznania w charakterze sądu pierwszej instancji skargi o stwierdzenie pozaumownej odpowiedzialności odszkodowawczej Unii [Europejskiej]

- opartej na uchybieniu przez instytucję jej obowiązкови zapewnienia ochrony swoim urzędnikom;
- wniesionej przez osoby trzecie występujące w charakterze następców prawnych zmarłego urzędnika, a także w charakterze członków rodziny tego urzędnika oraz
- zmierzającej do uzyskania zadośćuczynienia za szkodę niematerialną (krzywdę) doznaną przez samego zmarłego urzędnika, jak również naprawienia szkód materialnych i zadośćuczynienia za krzywdy doznane i poniesione przez te osoby trzecie».

¹ — Język oryginału: francuski.

² — Decyzja w przedmiocie poddania wyroku Sądu w sprawie Missir Mamachi di Lusignano/Komisja szczególnej procedurze kontroli (C-417/14 RX, EU:C:2014:2219).

I – Ramy prawne

A – *Traktat o funkcjonowaniu Unii Europejskiej*

3. Zgodnie z art. 256 ust. 1 TFUE „Sąd jest właściwy do rozpoznawania w pierwszej instancji skarg określonych w artykułach 263, 265, 268, 270 i 272, z wyjątkiem skarg powierzonych sądowi wyspecjalizowanemu utworzonemu na mocy artykułu 257 i skarg zastrzeżonych na mocy statutu [Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej] dla Trybunału Sprawiedliwości [...]. Statut [Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej] może przyznać Sądowi właściwość w innych kategoriach spraw”.

4. Wśród poszczególnych artykułów wymienionych w art. 256 TFUE art. 268 TFUE przyznaje Trybunałowi Sprawiedliwości Unii Europejskiej właściwość do „orzekania w sporach dotyczących odszkodowań określonych w artykule 340 akapity drugi i trzeci [TFUE]”, zaś art. 270 TFUE właściwość do „orzekania w każdym sporze między Unią i jej pracownikami, w granicach i na warunkach określonych w regulaminie pracowniczym urzędników Unii [Europejskiej] oraz warunkach zatrudnienia innych pracowników Unii [Europejskiej] (zwanym dalej „regulaminem pracowniczym”).

B – *Statut Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej*

5. Zgodnie z art. 1 załącznika I do statutu Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej Sąd do spraw Służby Publicznej Unii Europejskiej „jest właściwy do rozpoznawania w pierwszej instancji sporów między Unią a jej pracownikami na mocy art. 270 [TFUE], w tym sporów między organami i jednostkami organizacyjnymi a ich personelem, w odniesieniu do których przyznano właściwość Trybunałowi Sprawiedliwości Unii Europejskiej”.

6. W art. 8 załącznika I do statutu Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej uregulowano kwestię ewentualnych zbiegów właściwości poszczególnych organów sądowych Trybunału Sprawiedliwości w sprawach z zakresu służby publicznej:

„1. Jeśli skarga lub inny dokument procesowy skierowany do Sądu do spraw Służby Publicznej zostanie omyłkowo złożony u sekretarza Trybunału Sprawiedliwości lub Sądu, ten przekazuje go natychmiast sekretarzowi Sądu do spraw Służby Publicznej. Podobnie jeśli skarga lub inny dokument procesowy skierowany do Trybunału Sprawiedliwości lub Sądu zostanie omyłkowo złożony u sekretarza Sądu do spraw Służby Publicznej, ten przekazuje go natychmiast sekretarzowi Trybunału Sprawiedliwości lub Sądu.

2. Jeśli Sąd do spraw Służby Publicznej stwierdzi, że nie jest właściwy do rozpoznawania skargi, dla której właściwy jest Trybunał Sprawiedliwości lub Sąd, kieruje ją do Trybunału Sprawiedliwości lub Sądu. Podobnie jeśli Trybunał Sprawiedliwości lub Sąd stwierdzi, że skarga należy do właściwości Sądu do spraw Służby Publicznej, kieruje ją do Sądu do spraw Służby Publicznej, który nie może stwierdzić braku swojej właściwości.

3. Jeśli w Sądzie do spraw Służby Publicznej i Sądzie są zawisłe sprawy dotyczące tej samej kwestii wykładni lub dotyczące ważności tego samego aktu, Sąd do spraw Służby Publicznej, po wysłuchaniu stron, może zawiesić postępowanie do czasu wydania wyroku przez Sąd.

Jeśli w Sądzie do spraw Służby Publicznej i Sądzie są zawisłe sprawy mające ten sam przedmiot, Sąd do spraw Służby Publicznej stwierdza brak swojej właściwości, tak aby Sąd mógł orzec w tych sprawach”.

C – *Regulamin pracowniczy*

7. Artykuł 73 regulaminu pracowniczego stanowi:

„1. Urzędnik jest ubezpieczony, począwszy od dnia rozpoczęcia służby, od ryzyka choroby zawodowej oraz wypadków [...]. Jego składka na ubezpieczenie od ryzyka chorób innych niż zawodowe i wypadków poza służbą wynosi 0,1% jego wynagrodzenia podstawowego.

Ryzyka nieobjęte powyższym ubezpieczeniem są określone we wspomnianych przepisach.

2. Zapewniane są następujące świadczenia:

a) w przypadku śmierci:

wypłata na rzecz osób wymienionych poniżej kwoty równej pięciokrotnej wysokości rocznego wynagrodzenia podstawowego zmarłego, obliczonej na podstawie miesięcznych kwot wynagrodzenia otrzymywanego w okresie 12 miesięcy przed wypadkiem:

- na rzecz małżonka i dzieci zmarłego urzędnika zgodnie z prawem spadkowym mającym zastosowanie do spadku po nim; jednakże kwota przypadająca małżonkowi wynosi nie mniej niż 25% kwoty łącznej;
- w przypadku braku osób z powyższej kategorii, na rzecz innych zstępnych zgodnie z prawem spadkowym mającym zastosowanie do spadku po tym urzędniku;
- w przypadku braku osób z którejkolwiek z powyższych kategorii, na rzecz wstępnych zgodnie z prawem spadkowym mającym zastosowanie do spadku po tym urzędniku;
- w przypadku braku osób z którejkolwiek z powyższych trzech kategorii, na rzecz instytucji;

[...]”.

8. W myśl art. 91 ust. 1 regulaminu pracowniczego „Trybunał Sprawiedliwości Unii Europejskiej jest właściwy w zakresie rozstrzygania wszelkich sporów pomiędzy Unią a osobami, wobec których stosuje się niniejszy regulamin pracowniczy, w zakresie zgodności z prawem aktu, z którym wiążą się niekorzystne skutki dla danej osoby w rozumieniu art. 90 ust. 2. Trybunał Sprawiedliwości jest uprawniony do nieograniczonej kontroli prawidłowości decyzji oraz ma możliwość uchylecia lub zmiany zaskarżonej decyzji w sporach o charakterze majątkowym”.

II – **Okoliczności powstania sporu w sprawie będącej przedmiotem szczególnej procedury kontroli**

9. W dniu 18 września 2008 r. Alessandro Missir Mamachi di Lusignano, urzędnik Unii Europejskiej, zmarł w tragicznych okolicznościach w trakcie wykonywania służby w przedstawicielstwie Komisji Europejskiej w Rabacie (Maroko).

10. W związku z jego śmiercią jego ojciec, Livio Missir Mamachi di Lusignano, wniósł, występując w imieniu własnym oraz jako przedstawiciel ustawowy spadkobierców swojego syna, skargę do Sądu do spraw Służby Publicznej, w której domagał się, po pierwsze, stwierdzenia nieważności decyzji odmownej Komisji z dnia 3 lutego 2009 r. w sprawie żądania naprawienia szkód i krzywd powstałych w związku z zabójstwem jego syna, oraz po drugie, zasądzenia od Komisji na jego rzecz oraz na rzecz dzieci swojego syna określonych kwot tytułem naprawienia szkód majątkowych i niemajątkowych

powstałych w związku z jego śmiercią³.

11. Jako podstawę skargi wskazano uchybienie przez Komisję obowiązkowi zapewnienia ochrony swoim urzędnikom. Zażądano w niej zadośćuczynienia szkodzi niematerialnej (krzywdzie) doznanej przez samego zmarłego urzędnika, którego skarżący dochodzi w imieniu dzieci urzędnika występujących w charakterze jego spadkobierców, jak również naprawienia szkód i krzywd doznanych przez skarżącego i dzieci zmarłego urzędnika występujących w charakterze członków rodziny tego urzędnika.

12. Odnosząc się do żądania naprawienia szkód i krzywd doznanych przez skarżącego oraz dzieci zmarłego urzędnika, Sąd stanął na stanowisku, że rozpoznanie tego żądania należy do jego właściwości. Jego zdaniem Sąd do spraw Służby Publicznej powinien był stwierdzić brak swojej właściwości do rozpoznania tego żądania. W konsekwencji powinien był przekazać jego rozpoznanie Sądowi, zgodnie z art. 8 ust. 2 załącznika I do statutu Trybunału Sprawiedliwości.

13. Odnosząc się do żądania zadośćuczynienia za krzywdy doznane przez urzędnika przed jego śmiercią, Sąd orzekł, że Sąd do spraw Służby Publicznej – mimo iż był właściwy do jego rozpoznania – niesłusznie odrzucił je jako niedopuszczalne, powołując się na zasadę „zgodności” między żądaniem a zażaleniem. Z uwagi na fakt, że stan postępowania w zakresie tego żądania nie pozwalał na wydanie orzeczenia, Sąd uznał, iż Sąd do spraw Służby Publicznej – któremu należałoby przekazać do rozpoznania ten aspekt skargi – musiałby stwierdzić, że przed nim oraz przed Sądem są zwisłe sprawy mające ten sam przedmiot.

14. Rodzice Alessandra Missira Mamachiego di Lusignano, jego dzieci, a także jego brat i siostra, po wniesieniu odwołania, które zakończyło się wydaniem wyroku Missir Mamachi di Lusignano/Komisja (T-401/11 P, EU:T:2014:625), wnieśli bowiem do Sądu skargę o zasądzenie od Komisji zadośćuczynienia za szkody niemajątkowe (krzywdy), jakie mieli ponieść w związku z zabójstwem Alessandra Missira Mamachiego di Lusignano⁴.

15. W ocenie Sądu Sąd do spraw Służby Publicznej powinien w konsekwencji stwierdzić brak swojej właściwości, tak aby Sąd mógł orzec w tych sprawach zgodnie z art. 8 ust. 3 akapit drugi załącznika I do statutu Trybunału Sprawiedliwości.

16. W tych okolicznościach, uznając się za właściwy do rozpoznania ogółu żądań, Sąd postanowił przejąć całość sprawy do rozpoznania jako sąd pierwszej instancji.

3 — Żądanie odszkodowania i zadośćuczynienia nie dotyczy zatem kwot, jakie zostały wypłacone spadkobiercom Alessandra Missira Mamachiego di Lusignano na podstawie przepisów regulaminu pracowniczego. Komisja bowiem, w oparciu o art. 70 akapit pierwszy tego regulaminu, wypłaciła dzieciom zmarłego urzędnika pełne wynagrodzenie przysługujące mu za okres od dnia 1 października do dnia 31 grudnia 2006 r. Komisja wypłaciła im też kwotę 414 308,90 EUR z tytułu świadczenia należnego w przypadku śmierci zgodnie z art. 73 regulaminu pracowniczego oraz kwotę 76 628,40 EUR z tytułu śmierci małżonka należnej na podstawie art. 25 załącznika X do regulaminu pracowniczego. Dodatkowo od dnia 1 stycznia 2007 r. Komisja przyznała czwórce dzieci prawo do renty sierocy przewidzianej w art. 80 regulaminu pracowniczego (4 376,82 EUR miesięcznie) oraz dodatek edukacyjny, o którym mowa w załączniku VII do regulaminu pracowniczego (2 287,19 EUR miesięcznie). Komisja przyznała też zmarłemu urzędnikowi pośmiertny awans, ze skutkiem wstecznym od dnia 1 września 2005 r., który został uwzględniony przy obliczaniu renty sierocy oraz świadczenia należnego w przypadku śmierci. Wreszcie, decyzją z dnia 14 maja 2007 r., wydaną w oparciu o art. 76 regulaminu pracowniczego, Komisja przyznała każdemu dziecku, do osiągnięcia przez nie wieku 19 lat, specjalną miesięczną zapomogę ze względów społecznych równą kwocie dodatku na dziecko pozostające na utrzymaniu (1 332,76 EUR miesięcznie). Na mocy decyzji z dnia 4 lipca 2008 r. z dniem 1 sierpnia 2008 r. kwota ta została podwojona.

4 — Sprawa Missir Mamachi di Lusignano i in./Komisja (T-494/11). Sąd zawiesił postępowanie w tej sprawie do czasu wydania wyroku w sprawie T-401/11. Ponieważ Trybunał zdecydował o wszczęciu szczególnej procedury kontroli tego wyroku, Sąd, postanowieniem z dnia 24 października 2014 r., kolejny raz zawiesił postępowanie w tej sprawie do czasu wydania wyroku przez Trybunał.

III – Analiza

17. Pozostając w granicach, jakie izba właściwa w zakresie szczególnej procedury kontroli określiła w decyzji o wszczęciu tej procedury, w ramach mojej analizy skupię się w istocie na ustaleniu, czy Sąd naruszył jedność lub spójność prawa Unii, uznając się za właściwy do rozpoznania w charakterze sądu pierwszej instancji skargi o stwierdzenie pozaumownej odpowiedzialności odszkodowawczej Unii opartej na uchybieniu przez instytucję obowiązkowi zapewnienia ochrony swoim urzędnikom, wniesionej przez osoby trzecie występujące w charakterze następców prawnych zmarłego urzędnika, a także w charakterze członków rodziny tego urzędnika oraz zmierzającej do uzyskania zadośćuczynienia za szkodę niematerialną (krzywdę) doznaną przez zmarłego urzędnika, jak również naprawienia szkód i krzywd, jakich doznali sami skarżący.

18. W ramach szczególnej procedury kontroli w pierwszej kolejności należy zbadać, czy wyrok Sądu nie narusza prawa⁵. Dopiero w razie stwierdzenia, że tak jest, w drugiej kolejności należy ustalić, czy błędna interpretacja Sądu narusza jedność i spójność prawa Unii⁶.

A – W przedmiocie ewentualnego naruszenia prawa przez Sąd

1. Uwagi wstępne

19. Na początku należy ustalić, po pierwsze, rodzaje szkód, których naprawienia domaga się skarżący, oraz charakter, w jakim dochodzi swoich roszczeń, a następnie, po drugie, przepisy, które mają w tym przypadku zastosowanie.

20. Po pierwsze, co się tyczy klasyfikacji szkód, posłużę się podziałem, jaki przyjął Sąd, powołując się na ogólne zasady odpowiedzialności pozaumownej wspólne porządkom prawnym państw członkowskich⁷. Zgodnie z tym podziałem można zasadniczo wskazać trzy rodzaje szkód, które podlegają naprawieniu przez osobę lub osoby ponoszące odpowiedzialność za jej wyrządzenie:

- *szkoda niemajątkowa (krzywda), jakiej doznaje sama ofiara* wskutek cierpień fizycznych lub psychicznych poprzedzających jej zgon, jednakże pod warunkiem udowodnienia, że ofiara miała ich świadomość;
- *szkoda majątkowa, jaką ponoszą bliscy ofiary* i której wysokość zależy od środków, z jakich dzięki niej mogli korzystać; oraz
- *szkoda niemajątkowa (krzywda), jakiej doznają bliscy ofiary z racji swej szczególnej bliskości emocjonalnej ze zmarłym.*

5 — W myśl art. 193 § 4 regulaminu postępowania przed Trybunałem izba właściwa w zakresie szczególnej procedury kontroli podejmuje decyzję „w przedmiocie poddania orzeczenia Sądu szczególnej procedurze kontroli”. W artykule tym uściślono jednak, że „decyzja o poddaniu orzeczenia Sądu szczególnej procedurze kontroli *wskazuje wyłącznie kwestie będące przedmiotem tej procedury*” (podkreślenie moje). Artykuł 195 § 4 tego regulaminu potwierdza, że izba właściwa w zakresie szczególnej procedury kontroli „wydaje orzeczenie co do istoty po zapoznaniu się ze stanowiskiem rzecznika generalnego”.

6 — Zobacz podobnie wyroki: (szczególna procedura kontroli orzeczenia) M/EMEA (C-197/09 RX-II, EU:C:2009:804, pkt 25); (szczególna procedura kontroli orzeczenia) Arango Jaramillo i in./EBI (C-334/12 RX-II, EU:C:2013:134, pkt 24); a także (szczególna procedura kontroli orzeczenia) Komisja/Strack (C-579/12 RX-II, EU:C:2013:570, pkt 25).

7 — Punkt 40 wyroku Missir Mamachi di Lusignano/Komisja (T-401/11 P, EU:T:2014:625).

21. Żądania sformułowane przez skarżącego wpisują się w ten podział, skutkiem czego zasadne są również założenia, na których postanowił się oprzeć Sąd w pkt 42 swojego wyroku:

- krzywda *ex haerede*, czyli krzywda, jakiej Alessandro Missir Mamachi di Lusignano doznał przed swoją śmiercią, jest dochodzona przez jego spadkobierców, którzy nie działają w imieniu własnym, ale w charakterze jego następców prawnych. Krzywda ta należy do pierwszej kategorii szkód wskazanych w punkcie poprzednim;
- dwa pozostałe rodzaje dochodzonych szkód, a mianowicie szkoda majątkowa poniesiona przez dzieci Alessandra Missira Mamachiego di Lusignana oraz szkoda niemajątkowa (krzywda) doznana przez jego ojca, są dochodzone przez skarżącego i jego wnuki w imieniu własnym, niezależnie od posiadania przez nich statusu następców prawnych. Należą one, odpowiednio, do drugiej i trzeciej kategorii szkód wskazanych w punkcie poprzednim.

22. Po drugie, co się tyczy ustalenia przepisów, które mają zastosowanie, warto przypomnieć, że w danym momencie historii integracji europejskiej kompetencje, o których mowa w art. 270 TFUE, były wykonywane zarówno przez Trybunał, jak i przez Sąd.

23. Jednakże z chwilą przyjęcia decyzji Rady 2004/752/WE, Euratom z dnia 2 listopada 2004 r. ustanawiającej Sąd do spraw Służby Publicznej Unii Europejskiej⁸ art. 1 załącznika I do statutu Trybunału Sprawiedliwości powierza sprawowanie tych kompetencji Sądowi do spraw Służby Publicznej.

24. Wspominany art. 270 TFUE ma fundamentalne znaczenie, gdyż stwierdza, że właściwość do orzekania w sporach między Unią i jej pracownikami sprawowana jest „w granicach i na warunkach określonych w regulaminie pracowniczym”.

25. Tymczasem zgodnie z art. 91 ust. 1 tego regulaminu sądem właściwym do rozstrzygania „wszelkich sporów pomiędzy Unią a osobami, wobec których stosuje się niniejszy regulamin pracowniczy, w zakresie zgodności z prawem aktu, z którym wiążą się niekorzystne skutki dla danej osoby w rozumieniu art. 90 ust. 2” jest Sąd do spraw Służby Publicznej.

26. Z powyższych uwag wstępnych wynika, że kluczowa dla podziału kompetencji jest interpretacja obu tych przepisów – art. 270 TFUE i art. 91 ust. 1 regulaminu pracowniczego – mając na uwadze, że konstrukcja systemu sądowego Unii zakłada, iż „właściwość jednego z [jego] organów sądowych do orzekania w przedmiocie skargi wyłącza właściwość drugiego”⁹.

2. Zakres właściwości Sądu do spraw Służby Publicznej

27. Sąd do spraw Służby Publicznej jest sądem właściwym do rozstrzygania „wszelkich sporów pomiędzy Unią a *osobami, wobec których stosuje się [...] regulamin pracowniczy*, w zakresie zgodności z prawem aktu, z którym wiążą się niekorzystne skutki dla danej osoby w rozumieniu art. 90 ust. 2 [regulaminu pracowniczego]”¹⁰.

28. W razie śmierci urzędnika art. 73 ust. 2 regulaminu pracowniczego gwarantuje wypłatę kwoty równej pięciokrotnej wysokości rocznego wynagrodzenia podstawowego zmarłego (obliczonej na podstawie miesięcznych kwot wynagrodzenia otrzymywanego w okresie 12 miesięcy przed wypadkiem).

8 — Dz.U. L 333, s. 7.

9 — Postanowienie Komisja/IAMA Consulting (C-517/03, EU:C:2004:326, pkt 15).

10 — Artykuł 91 ust. 1 regulaminu pracowniczego. Podkreślenie moje.

29. Zgodnie z brzmieniem tego przepisu kwota ta wypłacana jest na rzecz małżonka i dzieci zmarłego urzędnika, a w przypadku braku takich osób „na rzecz innych zstępnych zgodnie z prawem spadkowym mającym zastosowanie do spadku po tym urzędniku”. W przypadku braku „zstępnych” przepis precyzuje, że kwota ta wypłacana jest „na rzecz wstępnych zgodnie z prawem spadkowym mającym zastosowanie do spadku po tym urzędniku”¹¹.

30. Jak stwierdził Trybunał, celem regulaminu pracowniczego jest „uregulowanie stosunków prawnych pomiędzy instytucjami europejskimi i ich urzędnikami, poprzez określenie szeregu wzajemnych praw i obowiązków i przyznanie *niektórym członkom rodziny urzędnika* praw, których mogą dochodzić [od Unii]”¹².

31. Tak więc z brzmienia art. 73 ust. 2 regulaminu pracowniczego jednoznacznie wynika, że regulamin ten *stosuje się* zarówno do zstępnych, jak i do wstępnych urzędnika, a więc, zgodnie ze sformułowaniem, jakim posłużyła się Komisja w swoich uwagach, akt ten „wyraźnie uwzględnia” te osoby¹³.

32. Zgodnie z art. 91 ust. 1 regulaminu pracowniczego sądem właściwym do rozstrzygania „wszelkich sporów pomiędzy Unią a [tymi] osobami” na tle aktu organu powołującego, z którym wiążą się niekorzystne skutki dla tych osób (takiego jak decyzja dotycząca wypłaty świadczeń w związku ze śmiercią urzędnika) jest zatem Sąd do spraw Służby Publicznej.

33. Sąd jednak odrzucił tę tezę Komisji, przytaczając dwa argumenty:

- po pierwsze, argumentacja Komisji „sprowadza się do zastąpienia ogólnych zasad egzekwowania odpowiedzialności pozaumownej Unii szczególnymi uregulowaniami odnoszącymi się do zabezpieczenia społecznego urzędników, przewidzianymi w regulaminie [pracowniczym, mimo że trudno wskazać] jakiegokolwiek racjonalny powód, dla którego szczególna właściwość Sądu do spraw Służby Publicznej, jaką sąd ten posiada w sporach dotyczących urzędników, powinna dominować nad ogólną właściwością Sądu do rozpoznawania wszelkich sporów z zakresu odpowiedzialności Unii”¹⁴. Stwierdzenie to jest tym bardziej prawdziwe, ponieważ przedmiotem sporu w niniejszej sprawie „nie jest zobowiązanie Komisji do wypłacenia gwarantowanych świadczeń przewidzianych w regulaminie [...], lecz ewentualne zobowiązanie Komisji do naprawienia całości podnoszonych szkód majątkowych i niemajątkowych”¹⁵;
- po drugie, „nawet gdyby założyć, że argumentacja Komisji znajduje zastosowanie do czworga dzieci Alessandra Missira Mamachiego di Lusignana, to nie jest już tak w przypadku samego [skarżącego] – Livia Missira Mamachiego di Lusignana – gdyż nie jest on osobą uprawnioną na gruncie art. 73 ust. 2 lit. a) [owego] regulaminu pracowniczego, jako że pierwszeństwo przed nim mają dzieci [urzędnika]”¹⁶.

34. W moim przekonaniu stwierdzając powyższe, Sąd naruszył prawo poprzez dokonanie błędnej wykładni właściwych w sprawie przepisów.

35. Po pierwsze, drugi argument Sądu pozostaje bez znaczenia w kontekście ustalania, który z sądów jest sądem właściwym. Otóż w rozpatrywanej sprawie wyliczenie, jakiego dokonano w art. 73 ust. 2 regulaminu pracowniczego nie służy wskazaniu konkretnego uprawnionego z tytułu prawa przyznanego na gruncie tego przepisu, a jedynie pełni rolę *łącznika* z regułą kompetencyjną określoną

11 — W przypadku braku osób należących do którejkolwiek z trzech powyższych kategorii, kwota ta wypłacana jest na rzecz instytucji.

12 — Wyrok Johannes (C-430/97, EU:C:1999:293, pkt 19). Podkreślenie moje.

13 — Zobacz pkt 17 uwag na piśmie przedstawionych przez Komisję.

14 — Punkt 63 wyroku Missir Mamachi di Lusignano/Komisja (T-401/11 P, EU:T:2014:625).

15 — Punkt 64 wyroku Missir Mamachi di Lusignano/Komisja (T-401/11 P, EU:T:2014:625).

16 — Punkt 62 wyroku Missir Mamachi di Lusignano/Komisja (T-401/11 P, EU:T:2014:625).

w art. 91 ust. 1 regulaminu pracowniczego. W tym konkretnym przypadku okoliczność, iż zmarły urzędnik miał dzieci, nie zmienia faktu, że również wstępni i zstępni są „osobami, wobec których stosuje się [...] regulamin [pracowniczy]”, w myśl sformułowania użytego w art. 91 ust. 1 tego regulaminu.

36. Po drugie, nie chodzi tu o „zastąpienie ogólnych zasad egzekwowania odpowiedzialności pozaumownej Unii szczególnymi uregulowaniami odnoszącymi się do zabezpieczenia społecznego urzędników, przewidzianymi w [owym] regulaminie pracowniczym”, a tylko o ustalenie sądu właściwego do orzekania w przedmiocie żądania, które jako związane z odpowiedzialnością Unii nie jest oderwane od świadczeń odszkodowawczych przewidzianych w regulaminie pracowniczym.

37. W myśl orzecznictwa Trybunału urzędnik powinien bowiem mieć możliwość uzyskania pełnego odszkodowania¹⁷. Urzędnik ma wobec tego prawo do „wystąpienia o odszkodowanie *uzupełniające*, jeżeli na podstawie przepisów ogólnych podmiotem ponoszącym odpowiedzialność za wypadek jest instytucja, a świadczenia zapewnione przez regulamin nie wystarczają do całkowitego naprawienia szkody, jaką ten urzędnik poniósł”¹⁸.

38. Odwołanie się w tym wyroku do „przepisów ogólnych” [„droit commun”] oznacza po prostu przepisy o odpowiedzialności pozaumownej. Sformułowanie „przepisy ogólne” oznacza mianowicie „przepisy, które znajdują zastosowanie, jeżeli ich zastosowanie nie zostało wyłączone”, czyli „przepisy, które w braku przepisu szczególnego bądź konkretnego odstępstwa, regulują dany przypadek”¹⁹. W rozpatrywanym przypadku przepisy o odpowiedzialności pozaumownej stanowią zatem *przepisy ogólne* regulujące kwestię naprawienia szkody, w przeciwieństwie do regulaminu pracowniczego stanowiącego „lex specialis” ustanawiający szczególny reżim odpowiedzialności odszkodowawczej.

39. Wbrew temu, co stwierdził Sąd w pkt 54–58 rozpatrywanego wyroku, w wyroku Leussink/Komisja (169/83 i 136/84, EU:C:1986:371) Trybunał potwierdził jedynie istnienie prawa do uzupełniającego odszkodowania, co nie ma żadnego przełożenia na kwestię właściwości sądów Unii. Zresztą w tamtym wypadku kwestia ta była bez znaczenia, gdyż jedynym organem sądowym Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej był wówczas Trybunał.

40. Jednakże chociaż w chwili wydania wyroku Lucaccioni/Komisja (C-257/98 P, EU:C:1999:402) Trybunał do spraw Służby Publicznej jeszcze nie istniał, odpowiednią regułą kompetencyjną można wyprowadzić z wywodów Trybunału na temat stosunku odszkodowania przysługującego na mocy regulaminu pracowniczego do odszkodowania uzupełniającego należnego na podstawie przepisów ogólnych o odpowiedzialności pozaumownej.

41. Otóż w wyroku tym Trybunał stwierdził najpierw, że systemu odszkodowania ryczałtowego przewidzianego w art. 73 regulaminu pracowniczego i systemu ustanowionego w art. 340 TFUE nie można rozpatrywać w oderwaniu od siebie²⁰. Wychodząc z tego założenia oraz opierając się na konieczności zapewnienia urzędnikowi możliwości uzyskania pełnego odszkodowania, Trybunał uznał następnie, że ustalając wysokość szkody, jakie naprawienia można dochodzić w ramach skargi o odszkodowanie i zadośćuczynienie wniesionej przez urzędnika w oparciu o uchybienie powodujące powstanie odpowiedzialności odszkodowawczej po stronie zatrudniającej go instytucji, właściwy sąd powinien uwzględnić świadczenia wypłacone na podstawie art. 73 regulaminu pracowniczego²¹.

17 — Wyrok Lucaccioni/Komisja (C-257/98 P, EU:C:1999:402, pkt 22).

18 — Wyrok Leussink/Komisja (169/83 i 136/84, EU:C:1986:371, pkt 13), podkreślenie moje. Zobacz wyrok Lucaccioni/Komisja (C-257/98 P, EU:C:1999:402, pkt 22).

19 — G. Cornu (red.), *Vocabulaire juridique*, Presses universitaires de France (PUF), 7e éd., 1988. Pierwsza definicja odnosi się do słowa „commun”, a druga do słowa „principe”. W leksykonie tym wyrażenie „droit commun” odsyła do słowa „commun”, które z kolei odsyła do słowa „principe”. Termin „droit commun” może też oznaczać „przepisy mające normalnie zastosowanie w prawie prywatnym” (definicja zaczerpnięta z: *Lexique de termes juridiques*, Dalloz, 5e éd., 1981).

20 — Punkt 21.

21 — Punkt 23.

42. Innymi słowy, zgodnie z tym orzecznictwem Trybunału, które można uznać za utrwalone, nie można odmówić „urzędnikowi i jego następcom prawnym prawa do dochodzenia *uzupełniającego odszkodowania*, jeżeli instytucja ponosi odpowiedzialność za wypadek na gruncie przepisów ogólnych [o odpowiedzialności pozaumownej], zaś świadczenia wypłacone na podstawie przepisów regulaminu pracowniczego nie wystarczą do zapewnienia pełnego naprawienia poniesionej szkody”²².

43. Ponieważ chodzi tu o świadczenie „uzupełniające”, zaś oba systemy odpowiedzialności odszkodowawczej nie są od siebie niezależne, przy czym świadczenia wypłacone na podstawie regulaminu pracowniczego muszą być uwzględnione przy ustalaniu wysokości szkody, której naprawienia można dochodzić na podstawie art. 340 TFUE, sądem właściwym w kwestii odszkodowania uzupełniającego musi być sąd właściwy w kwestii odszkodowania priorytetowego²³.

44. W tym względzie warto zauważyć, że już w opinii w sprawach połączonych Leussink/Komisja (169/83 i 136/84, EU:C:1986:265), rzecznik generalny G. Slynn wspomniał o „właściwości *posiłkowej* służącej zapewnieniu, aby w danym wypadku za poniesioną szkodę zostało wypłacone odszkodowanie *uzupełniające*”²⁴.

45. Tymczasem o ile zgodnie z utrwalonym orzecznictwem kwestia odszkodowania uzupełniającego regulowana jest przepisami ogólnymi o odpowiedzialności pozaumownej, kwestię odszkodowania priorytetowego regulują przepisy regulaminu pracowniczego.

46. Wniosek taki nasuwa się tym bardziej obecnie, gdy kwestię odszkodowań priorytetowych prawodawca postanowił powierzyć *sądowi wyspecjalizowanemu* w rozumieniu art. 19 TUE, którego właściwość zależy od statusu skarżącego (który musi należeć do kręgu osób, wobec których stosuje się regulamin pracowniczy).

47. Zaproponowana przeze mnie reguła kompetencyjna jest poza tym nie tylko zgodna ze wskazaniami zasad logiki, lecz także z zasadą ekonomii procesowej, uznaną przez Trybunał w postanowieniu Komisja/IAMA Consulting²⁵.

48. Podobnie jak „w systemie prawnym [Unii] z właściwości do orzekania w przedmiocie skargi głównej wynika właściwość do orzekania w przedmiocie wszelkich żądań wzajemnych wniesionych w toku tego samego postępowania wynikających z tego samego aktu lub tego samego zdarzenia stanowiącego przedmiot skargi”²⁶, z właściwości do orzekania w przedmiocie żądania priorytetowego wynika właściwość do orzekania w przedmiocie wszelkich żądań uzupełniających opartych na tym samym akcie lub tym samym zdarzeniu.

49. Okoliczność, że żądania, które zostały przedstawione w niniejszym sporze, dotyczą wyłącznie świadczeń uzupełniających w żaden sposób nie wpływa na to rozumowanie. Właściwość sądu nie może bowiem zmieniać się w zależności od tego, czy skarga dotyczy wyłącznie żądania ryczałtowego (które nazywam priorytetowym), czy też wyłącznie żądania uzupełniającego, albo obu tych żądań łącznie. Stanowisko to w sposób dorozumiany podziela Sąd, przyznając, że sądem właściwym do

22 — Wyrok Leussink/Komisja (169/83 i 136/84, EU:C:1986:371, pkt 13, podkreślenie moje).

23 — Odszkodowanie priorytetowe należy odróżnić od odszkodowania uzupełniającego. Tylko oba rodzaje odszkodowań razem gwarantują wypłatę pełnego odszkodowania. Wolę nazwę „odszkodowanie priorytetowe” od nazwy „odszkodowanie główne”, gdyż ta ostatnia sugeruje, iż odszkodowania te różnią się od siebie kwotowo, co nie powinno mieć miejsca.

24 — Podkreślenie moje (Rec., s. 2814). Należy pamiętać, że fragment ten odnosi się do szkody poniesionej przez samego urzędnika. Mimo to rzecznik generalny G. Slynn dopuszczał też możliwość wniesienia równoległych skarg przez małżonka i dzieci urzędnika (Rec., s. 2818).

25 — Postanowienie C-517/03, EU:C:2004:326.

26 — Ibidem (pkt 17).

rozpoznania żądania sformułowanego w imieniu zmarłego urzędnika, które wszelako dotyczy wyłącznie doznanej przez niego samej szkody niemajątkowej (krzywdy), o której *regulamin pracowniczy nie wspomina*, skutkiem czego podlegającego przepisom o odpowiedzialności pozaumownej, jest Sąd do spraw Służby Publicznej²⁷.

50. Stwierdzając, że „w okolicznościach takich jak rozpatrywane w niniejszej sprawie podział kompetencji wyznaczony przez art. 268 TFUE i 270 TFUE, art. 1 załącznika I do statutu Trybunału Sprawiedliwości oraz art. 90 i 91 regulaminu pracowniczego wymusza na bliskich zmarłego urzędnika konieczność wniesienia dwóch skarg – jednej do Sądu do spraw Służby Publicznej, a drugiej do Sądu, w zależności od tego, czy wstępują oni w prawa tego urzędnika, czy też domagają się naprawienia szkody, majątkowej bądź niemajątkowej, we własnym imieniu”²⁸, Sąd naruszył prawo, dokonując błędnej wykładni lub niewłaściwie stosując powołane przepisy.

51. W świetle powyższych rozważań nie ma potrzeby by analizować dodatkowe uwagi Sądu na temat możliwych sposobów rozwiązania owego rozdzielenia proceduralnego, którego istnienie Sąd ten stwierdził.

52. Skoro bowiem jego uwagi w tym zakresie opierają się na błędnym założeniu, gdyż właściwy w przedmiocie wszystkich żądań skarżącego jest wyłącznie Sąd do spraw Służby Publicznej, w rezultacie również one naruszają prawo.

53. Zgodnie z art. 256 ust. 2 TFUE należy jeszcze ustalić, czy to naruszenie prawa przez wykładnię lub zastosowanie art. 268 TFUE i 270 TFUE, art. 1 załącznika I do statutu Trybunału Sprawiedliwości oraz art. 90 i 91 regulaminu pracowniczego narusza jedność lub spójność prawa Unii.

B – W przedmiocie naruszenia jedności lub spójności prawa Unii

1. Kryteria oceny

54. Trzy wyroki, jakie Trybunał wydał do tej pory w ramach szczególnej procedury kontroli, pozwalają na zidentyfikowanie czterech kryteriów oceny pomocnych w ustaleniu, czy doszło do ewentualnego naruszenia jedności lub spójności prawa Unii:

- wyrok Sądu może stanowić precedens dla przyszłych spraw²⁹;
- Sąd odszedł od utrwalonego orzecznictwa Trybunału³⁰;
- błędy popełnione przez Sąd dotyczą pojęcia, które nie należy wyłącznie do prawa służby publicznej, lecz znajduje zastosowanie niezależnie od rozważanej dziedziny³¹; oraz
- normy i zasady, które naruszył Sąd, zajmują istotne miejsce w porządku prawnym Unii³².

27 — Punkt 65 wyroku Missir Mamachi di Lusignano/Komisja (T-401/11 P, EU:T:2014:625).

28 — Idem.

29 — Wyroki: (szczególna procedura kontroli orzeczenia) M/EMEA (C-197/09 RX-II, EU:C:2009:804, pkt 62); a także (szczególna procedura kontroli orzeczenia) Arango Jaramillo i in./EBI (C-334/12 RX-II, EU:C:2013:134, pkt 50).

30 — Wyroki: (szczególna procedura kontroli orzeczenia) M/EMEA (C-197/09 RX-II, EU:C:2009:804, pkt 63); a także (szczególna procedura kontroli orzeczenia) Arango Jaramillo i in./EBI (C-334/12 RX-II, EU:C:2013:134, pkt 51).

31 — Wyroki: (szczególna procedura kontroli orzeczenia) M/EMEA (C-197/09 RX-II, EU:C:2009:804, pkt 64); a także (szczególna procedura kontroli orzeczenia) Arango Jaramillo i in./EBI (C-334/12 RX-II, EU:C:2013:134, pkt 52).

32 — Wyroki: (szczególna procedura kontroli orzeczenia) M/EMEA (C-197/09 RX-II, EU:C:2009:804, pkt 65); a także (szczególna procedura kontroli orzeczenia) Arango Jaramillo i in./EBI (C-334/12 RX-II, EU:C:2013:134, pkt 53).

55. Kryteria te – które można „rozpatrzeć łącznie”³³ – nie mają charakteru kumulatywnego, a zatem nie muszą wszystkie zostać spełnione, aby możliwe było stwierdzenie naruszenia jedności i spójności prawa Unii³⁴. W wyroku (szczególna procedura kontroli orzeczenia) Komisja/Strack³⁵ Trybunał sam przyznał, że spełnienie drugiego i czwartego spośród wymienionych wyżej kryteriów wystarczy, aby stwierdzić, że doszło do naruszenia jedności i spójności prawa Unii.

2. Ocena

56. Stosując i interpretując postanowienia traktatu oraz przepisy załącznika I do statutu Trybunału Sprawiedliwości i regulaminu pracowniczego, Sąd dokonał błędnej oceny konsekwencji proceduralnych, jakie wynikają z prawa urzędnika i członków jego rodziny, wobec których stosuje się regulamin pracowniczy, do dochodzenia odszkodowania uzupełniającego, jeżeli instytucja ponosi odpowiedzialność za wypadek na podstawie przepisów ogólnych o odpowiedzialności pozaumownej, a świadczenia przewidziane w tym regulaminie nie wystarczają do całkowitego naprawienia poniesionej szkody.

57. Ściślej rzecz ujmując, Sąd dokonał błędnej oceny tych konsekwencji, orzekając, że bliscy zmarłego urzędnika muszą wnieść dwie skargi – jedną do Sądu do spraw Służby Publicznej, a drugą do Sądu – w zależności od tego, czy wstępują oni w prawa tego urzędnika, czy też domagają się naprawienia szkody, majątkowej bądź niemajątkowej, we własnym imieniu. Według mnie można wskazać trzy powody, które świadczą o tym, że orzekając w ten sposób, Sąd naruszył jedność i spójność prawa Unii.

a) Naruszone normy i zasady zajmują istotne miejsce w porządku prawnym Unii (czwarte z wymienionych wyżej kryteriów)

58. Omawiane postanowienia i przepisy zajmują w prawie Unii szczególną pozycję.

59. W wyroku (szczególna procedura kontroli orzeczenia) M/EMEA, Trybunał stwierdził, że jest tak „w szczególności [w przypadku] statut[u] Trybunału Sprawiedliwości i załącznik[a] do niego, [które] są częścią prawa pierwotnego”³⁶.

60. Tymczasem w rozpatrywanej sprawie naruszenie prawa przez Sąd wynika z błędnej wykładni i nieprawidłowego zastosowania art. 268 TFUE i 270 TFUE, a także art. 1 załącznika I do statutu Trybunału Sprawiedliwości i art. 91 regulaminu pracowniczego.

61. Normy wyrażone w tych postanowieniach i przepisach nie tylko są częścią prawa pierwotnego (z wyjątkiem art. 91 regulaminu pracowniczego), lecz współtworzą strukturę sądownictwa Unii, wyznaczając granice właściwości Sądu do spraw Służby Publicznej, a w konsekwencji pozostałych organów sądowych Trybunału Sprawiedliwości.

33 — Wyrok (szczególna procedura kontroli orzeczenia) M/EMEA (C-197/09 RX-II, EU:C:2009:804, pkt 66).

34 — Dokonanie tych „[c]zter[ech] ustale[ni] na których Trybunał oparł się, dochodząc do wniosku, że naruszenie dwóch rozważanych zasad proceduralnych [...] godzi w »jedność i spójność prawa [Unii]« nie stanowi ani wymogu minimalnego, ani też nie jest wyczerpujące” (stanowisko rzecznika generalnego P. Mengozziego w sprawie (szczególna procedura kontroli orzeczenia) Arango Jaramillo i in./EBI, C-334/12 RX-II, EU:C:2012:733, pkt 70).

35 — C-579/12 RX-II, EU:C:2013:570.

36 — C-197/09 RX-II, EU:C:2009:804, pkt 65.

62. Postanowienia i przepisy tworzące tę strukturę przyczyniają się bowiem do urzeczywistnienia „aparatu sądowego, który odpowiada naturze Unii Europejskiej i jednocześnie jest spójny, efektywny i dostępny dla wszystkich podmiotów prawa”³⁷, a zarazem stanowi jeden z podstawowych elementów „państwa prawnego”, należącego, zgodnie z art. 2 TUE oraz preambułą Karty praw podstawowych Unii Europejskiej, do podstawowych wartości, na jakich opiera się Unia³⁸.

63. W tym względzie, mimo że w ramach badania naruszenia przez Sąd prawa, uznałem, że nie było potrzeby odnoszenia się do dodatkowych uwag Sądu na temat możliwych sposobów rozwiązania rozdzielenia proceduralnego, będącego skutkiem stwierdzonego przez niego podziału kompetencji, uważam jednak, że reguła pozwalająca na rozszerzenie własnej właściwości przez Sąd oraz jej zastosowanie w ramach rozpatrywanego przez niego odwołania, również przyczynia się do naruszenia jedności prawa Unii, powiększając istotę naruszenia struktury sądownictwa Unii w postaci określonej w traktatach.

64. Przywołane uwagi Sądu, wynikająca z nich reguła pozwalająca na rozszerzenie jego właściwości, jak też ich wpływ na wynik postępowania odwoławczego, przyczyniają się mianowicie do naruszenia norm, które w porządku prawnym Unii zajmują szczególną pozycję, jako że wyznaczają podział kompetencji między poszczególnymi organami sądowymi Unii, jak też szczególny mechanizm postępowania odwoławczego.

b) Sąd odszedł od utrwalonego orzecznictwa Trybunału (drugie z wymienionych wyżej kryteriów)

65. Poprzez sformułowanie zasady rozdzielenia proceduralnego Sąd naruszył spójność prawa Unii, odchodząc od utrwalonego orzecznictwa Trybunału.

66. Jak bowiem wynika z orzecznictwa, które przytoczyłem w ramach oceny dotyczącej zakresu właściwości Sądu do spraw Służby Publicznej, w chwili gdy żądanie odszkodowania uzupełniającego opuszcza tok administracyjny i przechodzi do etapu jurysdykcyjnego, reżim odpowiedzialności odszkodowawczej o charakterze ryczałtowym przewidziany w art. 73 regulaminu pracowniczego i reżim wynikający z art. 340 TFUE nie tylko przestają być od siebie niezależne³⁹, lecz także właściwość jednego z sądów do orzekania w przedmiocie skargi musi wyłączyć właściwość drugiego⁴⁰.

c) Wyrok Sądu może stanowić precedens dla przyszłych spraw (pierwsze z wymienionych wyżej kryteriów)

67. Dodatkowo wyrok Sądu może również stanowić precedens dla przyszłych spraw, jako że ustanawia generalną regułę kompetencyjną na swoją rzecz, pozbawiając tym samym Sąd do spraw Służby Publicznej części jego właściwości.

68. Z powyższych względów uważam, że wyrok Sądu w sprawie Missir Mamachi di Lusignano/Komisja (T-401/11 P, EU:T:2014:625) narusza jedność i spójność prawa Unii.

37 — Definicja ta odpowiada celowi, który zdaniem R. Kovara przyświecał reorganizacji struktury sądownictwa Unii po traktacie z Nicei („La réorganisation de l’architecture juridictionnelle de l’Union”, w: M. Dony i E. Bribosia (éd.), *L’avenir du système juridictionnel de l’Union européenne*, Éditions de l’Université de Bruxelles, Bruxelles, 2002, s. 33–48, zwłaszcza s. 35).

38 — Nie umniejszając znaczenia tego pojęcia, warto zauważyć, że w myśl preambuły Karty praw podstawowych Unii Europejskiej, państwo prawne nie jest wartością, lecz zasadą.

39 — Wyrok Lucaccioni/Komisja (C-257/98 P, EU:C:1999:402, pkt 21).

40 — Postanowienie Komisja/IAMA Consulting (C-517/03, EU:C:2004:326, pkt 15).

IV – Skutki szczególnej procedury kontroli orzeczenia

69. Artykuł 62b akapit pierwszy statutu Trybunału Sprawiedliwości stanowi, iż jeżeli Trybunał stwierdzi, że orzeczenie Sądu narusza jedność i spójność prawa Unii, kieruje sprawę do ponownego rozpoznania przez Sąd, który jest związany orzeczeniem Trybunału co do kwestii prawnych. Kierując sprawę do ponownego rozpoznania, Trybunał może ponadto określić, które ze skutków orzeczenia Sądu uważa się za ostateczne wobec stron sporu. Na zasadzie wyjątku Trybunał może sam wydać ostateczne orzeczenie, jeżeli rozstrzygnięcie sporu, przy uwzględnieniu rezultatu kontroli, wynika z ustaleń stanu faktycznego, na których zostało oparte orzeczenie Sądu.

70. Problematyka skutków szczególnej procedury kontroli orzeczenia nigdy nie była łatwa. Jest ona tym trudniejsza w niniejszej sprawie, zważywszy na to, że już po wniesieniu odwołania, które zakończyło się wydaniem wyroku, który obecnie podlega szczególnej procedurze kontroli (wyrok Missir Mamachi di Lusignano/Komisja, T-401/11 P, EU:T:2014:625), przed Sądem wszczęte zostało kolejne postępowanie, które dotyczy konsekwencji tych samych okoliczności faktycznych i którego uczestnikami częściowo są te same osoby (sprawa T-494/11, Missir Mamachi di Lusignano i in./Komisja). Chociaż szczególna procedura kontroli orzeczenia nie odnosi się wprost do tej drugiej sprawy, dla pełności wyводу omówię też ewentualne konsekwencje proceduralne tej sprawy.

A – Skutki szczególnej procedury kontroli orzeczenia stricto sensu

71. Zdaniem Trybunału, z art. 62b statutu Trybunału Sprawiedliwości wynika, że „nie może [on] ograniczyć się wyłącznie do stwierdzenia naruszenia spójności lub jedności prawa Unii bez wyciągania konsekwencji z tego stwierdzenia wobec rozpatrywanego sporu”⁴¹.

72. Wobec tego w pierwszej kolejności należy uchylić wyrok Missir Mamachi di Lusignano/Komisja (T-401/11 P, EU:T:2014:625) w zakresie, w jakim Sąd stwierdził z urzędu brak właściwości Sądu do spraw Służby Publicznej do rozpoznania żądań naprawienia szkody na osobie, zarówno majątkowej, jak i niemajątkowej, dochodzonych przez wnoszącego odwołanie we własnym imieniu oraz w imieniu dzieci Alessandra Missira Mamachiego di Lusignano, oraz w zakresie, w jakim Sąd postanowił przejąć ten aspekt do rozpoznania, tak aby mógł go rozpatrzeć jako sąd pierwszej instancji.

73. Wyrok Missir Mamachi di Lusignano/Komisja (T-401/11 P, EU:T:2014:625) należy uchylić również w zakresie, w jakim Sąd orzekł, że w okolicznościach takich jak rozpatrywane w niniejszej sprawie, w której dzieci zmarłego urzędnika lub pracownika dochodzą odszkodowania i zadośćuczynienia z tytułu różnych szkód spowodowanych tym samym aktem, występując zarówno w charakterze następców prawnych, jak też działając we własnym imieniu i de iure proprio, można dopuścić możliwość połączenia ich żądań w ramach jednej skargi przed Sądem.

74. W drugiej kolejności należy rozstrzygnąć o losie odwołania.

75. W tym względzie należy wskazać, że wnoszący odwołanie podniósł trzy zarzuty. Zarzut pierwszy dotyczył naruszenia prawa przez Sąd do spraw Służby Publicznej wskutek uwzględnienia zarzutu niedopuszczalności, jaki podniosła Komisja, oraz odrzucenia jako niedopuszczalnego żądania zadośćuczynienia krzywdzie Alessandra Missira Mamachiego di Lusignano i jego dzieci. Za pomocą zarzutu drugiego wnoszący odwołanie twierdził, że Sąd do spraw Służby Publicznej ograniczył stopień przyczynienia się Komisji do powstania szkody do 40%. W zarzucie trzecim wnoszący odwołanie twierdził wreszcie, że Sąd do spraw Służby Publicznej nieprawidłowo uznał, że, wypłacając dzieciom Alessandra Missira Mamachiego di Lusignano świadczenia regulaminowe, Komisja naprawiła całość

41 — Wyroki: (szczególna procedura kontroli orzeczenia) Jaramillo i in./EBI (C-334/12 RX-II, EU:C:2013:134, pkt 57); a także (szczególna procedura kontroli orzeczenia) Komisja/Strack (C-579/12 RX-II, EU:C:2013:570, pkt 62).

doznanych przez nie szkód. Opierając się na przyjętych założeniach, Sąd ograniczył badanie odwołania jedynie do tej sfery właściwości, którą, jak wcześniej uznał, sprawuje Sąd do spraw Służby Publicznej (czyli w zakresie żądania naprawienia krzywdy *ex haerede*, jakiej doznał Alessandro Missir Mamachi di Lusignano), uznając, że w kwestii rozpoznania pozostałych żądań właściwy jest on sam⁴².

76. W tak ściśle określonych ramach pierwszy zarzut wnoszącego odwołanie został uwzględniony. W rezultacie wyrok Sądu do spraw Służby Publicznej został uchylony w zakresie, w jakim uwzględniono w nim pierwszy zarzut niedopuszczalności, który podniosła Komisja⁴³.

77. Uznając, że stan postępowania w zakresie tego żądania pozwala na wydanie orzeczenia, Sąd, stosownie do art. 13 ust. 1 załącznika I do statutu Trybunału Sprawiedliwości, przystąpił do rozpoznania tego pierwszego zarzutu niedopuszczalności i uznał, że jest on bezpodstawny.

78. Ponieważ szczególna procedura kontroli orzeczenia nie dotyczy tej kwestii, moim zdaniem owo uchylenie i dokonana przez Sąd ocenę zarzutu niedopuszczalności, który przed Sądem do spraw Służby Publicznej podniosła Komisja, należy uznać za ostateczne.

79. Następnie, w odniesieniu do pozostałych zarzutów niedopuszczalności, które podniosła Komisja, Sąd uznał, że stan postępowania nie pozwala na wydanie orzeczenia⁴⁴.

80. Sąd stwierdził jednak, że przekazanie sprawy Sądowi do spraw Służby Publicznej nie znajduje uzasadnienia, gdyż sąd ten musiałby stwierdzić brak swojej właściwości i ponownie przekazać sprawę Sądowi zgodnie z art. 8 ust. 3 akapit drugi załącznika I do statutu Trybunału Sprawiedliwości (ze względu na to, że w ocenie Sądu sprawy F-50/09, Missir Mamachi di Lusignano/Komisja i T-494/11, Missir Mamachi di Lusignano i in./Komisja mają ten sam przedmiot)⁴⁵.

81. Jeżeli Trybunał podzieli mój pogląd, to potwierdzi, że Sąd do spraw Służby Publicznej ma właściwość wyłączną w kwestii rozpoznania skargi wniesionej przez skarżącego, gdyż należy on, podobnie jak dzieci zmarłego urzędnika, które reprezentuje, do kręgu „osób, wobec których stosuje się regulamin pracowniczy” w rozumieniu art. 91 ust. 1 tego regulaminu.

82. W tych okolicznościach konieczne będzie uchylenie wyroku Missir Mamachi di Lusignano/Komisja (T-401/11 P, EU:T:2014:625) również w zakresie, w jakim zamiast przekazać ten aspekt sporu do rozpoznania Sądowi do spraw Służby Publicznej Sąd orzekł, że sam jest właściwy do rozpoznania, jako sąd pierwszej instancji, pozostałych zarzutów niedopuszczalności, które podniosła Komisja.

83. Należy wreszcie ustosunkować się co do losów drugiego i trzeciego zarzutu wnoszącego odwołanie.

84. Otóż wyrokiem Missir Mamachi di Lusignano/Komisja (T-401/11 P, EU:T:2014:625) wyrok Sądu do spraw Służby Publicznej został uchylony w całości jedynie na podstawie przesłanki związanej z właściwością, którą Sąd uwzględnił z urzędu, oraz na podstawie zarzutu pierwszego, dotyczącego zasadniczo niewłaściwego zastosowania przez Sąd do spraw Służby Publicznej proceduralnego wymogu zgodności między zażaleniem poprzedzającym wniesienie skargi a samą skargą. W konsekwencji pozostałe zarzuty zostały pozostawione bez rozpoznania.

42 — Punkt 80 wyroku Missir Mamachi di Lusignano/Komisja (T-401/11 P, EU:T:2014:625).

43 — Punkt 98 wyroku Missir Mamachi di Lusignano/Komisja (T-401/11 P, EU:T:2014:625).

44 — Punkt 113 wyroku Missir Mamachi di Lusignano/Komisja (T-401/11 P, EU:T:2014:625).

45 — Punkty 114–117 wyroku Missir Mamachi di Lusignano/ Komisja (T-401/11 P, EU:T:2014:625).

85. Tymczasem, w odróżnieniu od tego, co stwierdziła rzecznik generalna J. Kokott przy okazji badania sprawy C-579/12 RX-II, niestety nie mogę uznać, że „rozpoznanie tych zarzutów nie wymaga ani dodatkowych ustaleń faktycznych, ani rozważań prawnych, które mogłyby uzasadniać przekazanie sprawy Sądowi do ponownego rozpoznania”⁴⁶.

86. Wbrew dyspozycji art. 62b akapit pierwszy zdanie ostatnie statutu Trybunału Sprawiedliwości, rozstrzygnięcie sporu, przy uwzględnieniu wyniku, jakim zakończyła się procedura kontroli, nie wynika z ustaleń stanu faktycznego, na których oparte zostało orzeczenie Sądu.

87. Mimo wyjątkowo bolesnych okoliczności faktycznych leżących u źródła niniejszej sprawy oraz okresu, jaki upłynął od wszczęcia w niej postępowania, zmuszony jestem zaproponować Trybunałowi, aby przedmiotową sprawę przekazał do ponownego rozpoznania Sądowi. Sąd musi bowiem rozpoznać, jako sąd odwoławczy, drugi i trzeci zarzut wnoszącego odwołanie, a następnie przekazać sprawę do ponownego rozpoznania Sądowi do spraw Służby Publicznej.

88. Zgodnie bowiem z zaproponowaną przeze mnie interpretacją przepisów proceduralnych, Sąd powinien w każdym razie wypowiedzieć się w przedmiocie pozostałych zarzutów niedopuszczalności, które podniosła Komisja i co do których Sąd sam przyznał, że stan postępowania nie pozwala na wydanie orzeczenia w ich przedmiocie⁴⁷. W danym wypadku [w razie ewentualnego stwierdzenia przez Sąd w ramach badania zarzutów drugiego i trzeciego, że doszło do naruszenia prawa] Sąd będzie musiał uwzględnić w swoim wyroku oba wyroki, które wyda w sprawie T-401/11 P.

89. Nie sposób również nie odnieść się do sprawy Missir Mamachi di Lusignano i in./Komisja (T-494/11).

B – Ewentualny wpływ na sprawę Missir Mamachi di Lusignano i in./Komisja (T-494/11)

90. Jak już zauważyłem, po wniesieniu odwołania w sprawie, która zakończyła się wyrokiem Missir Mamachi di Lusignano/Komisja (T-401/11 P, EU:T:2014:625), ojciec zmarłego urzędnika i jego dzieci – czyli skarżący w sprawie F-50/09 – wniesli do Sądu, wraz z matką zmarłego urzędnika oraz jego bratem i siostrą, inną skargę o zadośćuczynienie za krzywdę, jakiej doznali w związku ze śmiercią Alessandra Missira Mamachiego di Lusignano.

91. Na gruncie ustalonych przeze mnie reguł kompetencyjnych, Sąd nie jest właściwy do rozpoznania żądań dzieci i rodziców zmarłego urzędnika, jako że należą oni do kręgu „osób, wobec których stosuje się regulamin pracowniczy” w rozumieniu art. 91 ust. 1 tego regulaminu.

92. Jednakże, z zastrzeżeniem dokładnego zbadania skargi wniesionej w sprawie T-494/11, wydaje się, że żądania zgłoszone przez ojca i dzieci zmarłego urzędnika są analogiczne do żądań w przedmiocie zadośćuczynienia, jakie zostały zgłoszone w sprawie F-50/09, zarówno jeśli chodzi o ich podstawę, jak też związek z przedmiotem żądania i zdarzeniem, którego dotyczą. Jako takie, żądania te powinny zatem w każdym razie zostać uznane za niedopuszczalne ze względu na zawisłość sporu⁴⁸. Poza tym Sąd powinien uznać się za niewłaściwy do rozpoznania żądania matki zmarłego urzędnika, jako że należy ona do kręgu osób „osób, wobec których stosuje się regulamin pracowniczy”.

46 — Stanowisko (szczególna procedura kontroli orzeczenia) Komisja/Strack (C-579/12 RX-II, EU:C:2013:573, pkt 79).

47 — Punkt 113 wyroku Missir Mamachi di Lusignano/Komisja (T-401/11 P, EU:T:2014:625).

48 — W przedmiocie warunków zawisłości sporu oraz jego konsekwencji zobacz w szczególności wyroki: Hoogovens Groep/Komisja (172/83 i 226/83, EU:C:1985:355, pkt 9); a także Diezler i in./KES (146/85 i 431/85, EU:C:1987:457, pkt 12); zob. też opinię rzecznika generalnego V. Trstenjak w sprawach połączonych Comitato „Venezia vuole vivere” i in./Komisja (C-71/09 P, C-73/09 P i C-76/09 P, EU:C:2010:771, pkt 52). Zobacz podobnie K. Lenaerts, I. Maselis i K. Gutman, *EU Procedural Law*, Oxford University Press, 2014, nr 25.44.

93. Natomiast sytuacja ma się odmiennie w przypadku żądań brata i siostry zmarłego urzędnika. Ponieważ osoby te nie należą do kręgu „osób, wobec których stosuje się regulamin pracowniczy” w rozumieniu art. 91 ust. 1 tego regulaminu, sądem właściwym do rozpoznania ich skargi jest Sąd.

94. Mimo że można ubolewać nad takim podziałem właściwości między sądy w zależności od charakteru, w jakim występuje skarżący, sytuacja taka nie jest odosobniona w prawie procesowym Unii⁴⁹.

95. Mimo to, w szczególnych uwarunkowaniach niniejszego przypadku, kiedy już sprawa F-50/09 ponownie trafi do Sądu do Spraw Służby Publicznej, po tym jak Sąd rozpozna drugi i trzeci zarzut odwołania T-401/11, Sąd do spraw Służby Publicznej będzie zmuszony ponownie przekazać sprawę Sądowi zgodnie z art. 8 ust. 3 akapit drugi załącznika I do statutu Trybunału Sprawiedliwości.

96. Przepis ten nakazuje bowiem Sądowi do spraw Służby Publicznej stwierdzenie braku swojej właściwości i przekazanie sprawy Sądowi, jeżeli w obu sądach są zawisłe sprawy mające ten sam przedmiot. Tymczasem, mimo że skarżącymi są inne osoby – ojciec (i matka) zmarłego urzędnika i jego dzieci z jednej strony, oraz jego brat i siostra z drugiej – skłaniam się ku przyjęciu stanowiska, że sprawy mają ten sam przedmiot, gdyż obydwie dotyczą zadośćuczynienia za krzywdę ze względu na śmierć tej samej osoby bliskiej, która nastąpiła z uwagi na o samo działanie instytucji zatrudniającej ofiarę.

97. Jak na ironię, normy procesowe sprawiają, że wskutek zawisłości obu tych spraw, w ostateczności to Sąd będzie właściwy do rozpoznania całości żądań, zarówno w sprawie F-50/09, jak i w sprawie T-494/11.

V – Koszty

98. Zgodnie z art. 195 § 6 regulaminu postępowania przed Trybunałem, jeżeli orzeczenie Sądu będące przedmiotem szczególnej procedury kontroli zostało wydane na podstawie art. 256 ust. 2 TFUE, Trybunał rozstrzyga w sprawie kosztów.

99. W braku szczególnych przepisów regulujących podział kosztów w ramach szczególnej procedury kontroli oraz z uwagi na obiektywny charakter tej procedury – wszczętej z inicjatywy pierwszego rzecznika generalnego, a nie którejkolwiek ze stron – proponuję, aby każda ze stron, które przedłożyły Trybunałowi uwagi na piśmie w kwestiach stanowiących przedmiot szczególnej procedury kontroli, pokryła własne koszty związane z tą procedurą.

100. Takie rozwiązanie jest poza tym zgodne z orzeczeniem Trybunału w dwóch pierwszych wyrokach, które zapadły w ramach szczególnej procedury kontroli, przy czym różnica z trzecim orzeczeniem wydanym w ramach tej procedury wynika z wniosków, do jakich doszedł Trybunał w tej ostatniej sprawie⁵⁰.

49 — W szczególności Trybunał i Sąd dzielą właściwość w przypadku skarg o stwierdzenie nieważności wniesionych na podstawie art. 263 TFUE w zależności od tego, czy skarżącym jest jednostka, czy też przykładowo instytucja. Oba sądy dzielą również właściwość w przypadku skarg o stwierdzenie nieważności wnoszonych przez państwa członkowskie w zależności od tego, która z instytucji przyjęła zaskarżony akt (zob. w tym względzie art. 51 statutu Trybunału Sprawiedliwości).

50 — W wyroku (szczególna procedura kontroli orzeczenia) Komisja/Strack (C-579/12 RX-II, EU:C:2013:570), Trybunał uznał bowiem, że stan sprawy pozwala mu na rozpoznanie zarzutów, które podniosła Komisja na poparcie wniesionego przez nią odwołania. Co do kosztów Trybunał orzekł zatem, że „[w] braku szczególnych przepisów regulujących podział kosztów w ramach szczególnej procedury kontroli oraz ze względu na to, że w wyniku uchylenia wyroku Sądu [...] i ostatecznego oddalenia odwołania, które Komisja wniosła od [wyroku Sądu do spraw Służby Publicznej], przegrała ona sprawę w ramach tego odwołania, [należało] w niniejszym przypadku obciążyć ją kosztami poniesionymi przez G. Stracka w ramach zarówno postępowania przed Sądem, jak i niniejszej szczególnej procedury kontroli” (pkt 71).

VI – Wnioski

101. W świetle powyższych rozważań proponuję, by Trybunał orzekł, co następuje:

- 1) Wyrok Sądu Unii Europejskiej Missir Mamachi di Lusignano/Komisja (T-401/11 P, EU:T:2014:625) narusza jedność i spójność prawa Unii ze względu na to, że Sąd ten, jako sąd odwoławczy, orzekł, iż bliscy zmarłego urzędnika zmuszeni są wnosić dwie skargi – jedną do Sądu do spraw Służby Publicznej Unii Europejskiej, a drugą do Sądu Unii Europejskiej – w zależności od tego, czy wstępują oni w prawa tego urzędnika, czy też domagają się naprawienia szkody, majątkowej bądź niemajątkowej, we własnym imieniu.
- 2) Wspomniany wyrok Sądu Unii Europejskiej zostaje uchylony w zakresie, w jakim Sąd z stwierdził z urzędu brak właściwości Sądu do spraw Służby Publicznej do rozpoznania żądań naprawienia szkody na osobie, zarówno majątkowej, jak i niemajątkowej, dochodzonych przez wnoszącego odwołanie we własnym imieniu oraz w imieniu dzieci Alessandra Missira Mamachiego di Lusignana, oraz w zakresie, w jakim Sąd postanowił przejąć ten aspekt do rozpoznania, tak aby mógł go rozpatrzyć jako sąd pierwszej instancji.
- 3) Wspomniany wyrok Sądu Unii Europejskiej zostaje uchylony w zakresie, w jakim Sąd orzekł, że w okolicznościach takich jak rozpatrywane w niniejszej sprawie, w której dzieci zmarłego urzędnika lub pracownika dochodzą odszkodowania i zadośćuczynienia z tytułu różnych szkód spowodowanych tym samym aktem, występując zarówno w charakterze następców prawnych, jak też działając we własnym imieniu i de iure proprio, można dopuścić możliwość połączenia ich żądań w ramach jednej skargi przed Sądem Unii Europejskiej.
- 4) Wspomniany wyrok Sądu Unii Europejskiej zostaje uchylony w zakresie, w jakim zamiast przekazać ten aspekt sporu Sądowi do spraw Służby Publicznej Unii Europejskiej Sąd orzekł, że sam jest właściwy do rozpoznania, jako sąd pierwszej instancji, pozostałych zarzutów niedopuszczalności, które podniosła Komisja Europejska.
- 5) W pozostałym zakresie sprawa zostaje przekazana Sądowi Unii Europejskiej w celu rozpoznania przez niego drugiego i trzeciego zarzutu podniesionych przez Livia Missira Mamachiego di Lusignana na poparcie jego odwołania, który to Sąd następnie przekaże ją Sądowi do spraw Służby Publicznej, tak aby sąd ten mógł orzec przynajmniej o tych zarzutach niedopuszczalności powołanych przez Komisję Europejską, których nie miał jeszcze okazji zbadać albo, w razie identyczności przedmiotu sprawy z przedmiotem sprawy T-494/11, stwierdzić swoją niewłaściwość i przekazać sprawę do rozpoznania Sądowi Unii Europejskiej.
- 6) Livio Missir Mamachi di Lusignano i Komisja Europejska pokrywają własne koszty poniesione w związku ze szczególną procedurą kontroli orzeczenia.